

Garet Tankosić Keli, v.d. stalnog predstavnika UNDP i v.d. koordinatora UN sistema u Crnoj Gori o Nacrtu Prostornog plana Crne Gore do 2020.

1. Da li ste zadovoljni načinom na koji je organizovana aktuelna javna rasprava o Nacrtu prostornog plana, i kakva je Vaša saradnja sa Ministarstvom za ekonomski razvoj na tom polju?

S obzirom na veliku ulogu Plana i interesovanje javnosti koje je postojalo mnogo prije nego što su javne rasprave započele, suštinski je važno bilo obezbijediti okruženje za sve relevantne subjekte, uključujući stručnjake, institucije, civilno društvo i ostale građane Crne Gore, u kome bi svi dobili šansu da doprinesu svojim komentarima i sugestijama.

UNDP nije bio uključen u pravljenje nacрта Plana ali, uz podršku Švedske međunarodne razvojne agencije (SIDA), preuzeli smo ulogu da podržimo proces javnih rasprava koji mi smatramo značajnim mehanizmom za razvoj strateških dokumenata od najveće važnosti za državu.

U ovom smislu, kroz kampanju koju zajednički sprovode Vlada, GTZ i UNDP obezbijedeno je održavanje 21 opštinske prezentacije i konsultativne rasprave, kao i 7 tematskih ekspertskih rasprava, a komentari se mogu dati i na internet forumu ili e-mailom, tako da postoje mogućnosti da svako »kaže svoje«.

2. Kakav će, po Vašem mišljenju, efekat imati javna rasprava na konačnu verziju Prostornog plana?

Do sada je podijeljeno preko 2000 primjeraka Plana, uključilo se preko 1200 učesnika koji su dali više od 400 formalnih predloga, što je vrlo pozitivan pokazatelj da Ministarstvo za ekonomski razvoj organizaciju cijelog ovog procesa vodi na veoma efikasan način.

Mi podržavamo stanovište da nije samo mišljenje stručnjaka važno za dokument koji će, poslije svega, uticati na živote ljudi i na izgled Crne Gore u narednih 15 godina. Štaviše, vjerujemo da je dužnost stručnjaka da ključne odluke učini razumljivim narodu Crne Gore, što bi mu omogućilo da daje konstruktivne predloge.

Iako će proces procjenjivanja ovih predloga u pravcu dorade Plana raditi autori i Revizionarna komisija, UNDP će pažljivo razmotriti tu verziju koja će nastati iz tog procesa, da bismo se uvjerali da su unešeni predlozi eminentnih specijalista iz UNDP, UNESCO, WWF, Svjetske banke, GTZ, kao i predlozi javnosti i lokalnih stručnjaka; ukoliko to ne bude slučaj, onda čvrsti razlozi za njihovo neuključivanje. Pravi test da li će proces imati efekta zasniva se na tome da predlozi treba da dovedu do boljeg Plana koji je dokazano promijenjen, kao odgovor na proces javnog učešća u raspravi o njemu.

I, naravno, očekujemo da Parlament revidira ovaj proces i da adekvatno glasa.

3. UNDP je pomagao u izradi ranijeg Prostornog plana, a brojni eksperti su nekoliko godina planirali razvoj Crne Gore, dok se na sadašnjoj verziji u suštini radilo samo nekoliko mjeseci. Da li je mjesec dana dovoljno vremena za javnu raspravu o takvom dokumentu?

Upravo tako, UNDP je bio ključni akter u prvobitnom Prostornom planu i Generalnim urbanističkim planovima opštinskih centara Republike Crne Gore, koji je rađen 1986. godine, uz učešće oko 40 stranih i lokalnih stručnjaka i s budžetom od oko 1.5 miliona tadašnjih dolara. Ipak, UNDP ne učestvuje u razvijanju sadašnjeg Plana, što se do sada pokazalo korisnim jer na taj način možemo da predstavljamo nepristrasni glas za konstruktivne promjene u Planu.

Kada govorimo o dužini trajanja javnih rasprava, sjećam se studijskog putovanja u Irsku, koje je 2002. godine organizovao UNDP, na temu planiranja i uređenja prostora i sprečavanja nelegalne gradnje. U to vrijeme Irska je upravo bila dovršila svoju Nacionalnu prostornu strategiju, a za predstavnike ministarstava, opštine, NVO i institucionalne lidere, sa kojima smo tamo otišli, bila je priređena prezentacija o konsultativnom procesu. Proces izrade prostorne strategije Irske započeo je 12-mjesečnim periodom konsultacija, tokom koga se odlazilo u posjetu svakoj opštini i sa njihovim predstavnicima, kao i sa predstavnicima interesnih grupa, razgovaralo se o njihovoj ulozi u budućem srednjoročnom razvoju Irske. Na osnovu ovih intenzivnih konsultacija napravljen je koncept probnog modela koji je sadržao ključna strateška očekivanja i preporuke. Taj model je onda postao predmet daljih konsultacija koje su trajale još 12 mjeseci. Ali, činjenica je da je sadašnja javna rasprava o Nacrtu Prostornog plana Crne Gore ograničena na jedan mjesec na osnovu zakona po kojem je Plan razvijen, i to je realnost kojoj se moramo svi prikloniti.

4. Zašto ste se tek sada uključili?

UNDP smatra da podrška procesu javnih konsultacija i strateška procjena uticaja imaju prioritet u planiranju koje obuhvata učešće svih zainteresovanih strana. Kao što se možda sjećate, UNDP je bio taj koji je, u ime Svjetske banke, u saradnji sa g-đom Gordanom Đurović i njenim timom, sproveo prvi »moderni« proces javnog učestvovanja, na temu izrade Strategije za smanjenje siromaštva. Zajednički Komitet MMF i Svjetske banke je ovaj proces ocijenio kao jedan od najuspješnijih u regionu sudeći po obimu uključivanja javnosti. Od tada, UNDP su mnogi drugi partneri iz Vlade pozivali kada treba pružiti podršku u takvim procesima, iako inače sa mnogo većim vremenskim okvirom nego što je to ovoga puta.

5. Da li je UNESCO upoznat sa rješenjima u Nacrtu koja se odnose na područja pod zaštitom te organizacije (Nacionalni park Durmitor, Tara)? Čija je obaveza da informiše UNESCO i na koji način?

Jedanaestog maja 2006. godine Vlada je usvojila Deklaraciju o odnosima sa UN nakon održavanja referenduma o državno-pravnom statusu, kojom se izjasnila da će nastaviti da poštuje međunarodne konvencije, a 23. oktobra Vlada je predala Instrument za pristupanje nizu Konvencija UN. Kao glavno

tijelo koje bi trebalo da, prema Članu 172 Operativnog vodiča za Konvenciju o svjetskoj baštini, Nacrt Plana podnese UNESCO-u određeno je Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine. Dobili smo primjerak pisma koje ukazuje da je UNESCO-u Nacrt poslalo Ministarstvo za ekonomski razvoj, koje je ovu obavezu preuzelo na sebe.

6. Kada će biti poznata reakcija UNESCO-a, da li će ona biti javna i šta će UNDP, kao koordinator svih UN organizacija za Crnu Goru, učiniti da obezbijedi poštovanje Konvencija UN?

S obzirom da je Plan poslat UNESCO-u nedavno, očekujem da će im biti potreban razuman vremenski rok za komentarisanje ovog suštinskog dokumenta u smislu njegove važnosti i obima. Ovo, naravno, podrazumijevajući da Crna Gora ispunjava svoje obaveze vezane za Deklaraciju Vlade o obnovljenoj ratifikaciji Konvencije o Svjetskoj baštini. U vezi s ovim, želim da pomenem jedno od pogrešnih shvatanja uloge UN, a to je da smo mi neka vrsta policije za svjetsku baštinu. Crna Gora je ta koja je s pravom, zbog izuzetne prirode svjetske klase, geoloških karakteristika, geomorfologije kanjona Tare, kao i jedinstvenog kvaliteta prirodnog i arhitektonskog nasljeđa Bokokotorskog zaliva, zatražila da ta mjesta budu stavljena na listu Svjetske baštine. Sve to je vlasništvo građana vaše države, i vaša odgovornost kao države je da poštujuete ono čime ste se, kao najmlađa članica UN, obavezali u međunarodnom kontekstu.

Ipak, ukoliko se procijeni da se kroz Plan oslabljuju originalni razlozi za imenovanje, ukoliko se Crnoj Gori na to ukazalo – kao što se dogodilo u slučaju Buk Bijele, naravno da postoje mjere stavljanja na crvenu listu, ili čak skidanja sa liste Svjetske baštine. Ovo je u potpunosti pitanje političke odgovornosti i želje naroda Crne Gore u kontekstu njihove posvećenosti izgradnji ekološke države.

7. Kakvo je Vaše mišljenje o Nacrtu prostornog plana Crne Gore i koliko je taj dokument usklađen sa principima održivog razvoja?

UNDP je angažovao jedan broj specijalista da daju svoje stručno mišljenje u vezi sa ključnim komponentama Plana. Prema njihovim nalazima, da bi se zadovoljili ciljevi Plana u pogledu održivosti, izgleda da bi Plan trebalo da bude kompaktniji u smislu da prioriteti budu jasniji, kao i smjernice za njegovo sprovođenje.

Prema mišljenjima Svjetske banke, GTZ-a i naših konsultanata Plan nije usklađen sa principima održivog razvoja u nekoliko ključnih oblasti. Naime, u Nacrt Plana uključen je jedan broj specifičnih razvojnih predloga koji nijesu u skladu sa ekološkim ciljevima, ciljevima održivog razvoja u zemlji (poput prevođenja vode iz Tare u Moraču), kao ni nekim međunarodnim konvencijama i direktivama EU. Plan takođe sadrži toliko mnogo aspiracija da je malo vjerovatno da se sve one mogu ostvariti u planiranom periodu. Potrebno je odrediti i jasne smjernice za planove nižeg ranga, a propušteno je da se naglasi ko će biti odgovoran za preduzimanje potrebnih aktivnosti, kao i na koji način će se pratiti progres.

Najzad, kao što su mnogi eksperti rekli, raspravljenje o prostornom planu u trenutku kad ni energetska strategija ni strategija za turizam nijesu još gotove sobom nosi ozbiljan rizik trčanja pred rudu.

8. UNDP je bio uključen u projekte koji su se odnosili na korišćenje energije iz alternativnih izvora. Da li Vam je poznato koliki je deficit, koji su njegovi uzroci i kako taj problem treba rješavati? Šta bi trebalo uraditi sa najvećim potrošačima, kao što su KAP i Željezara, sa aspekta održivog razvoja Crne Gore?

Definitivno postoji snažna veza između energetske pitanja i sadašnje verzije Nacionalne prostorne strategije. Ukratko, kao što je primijetio jedan analitičar GTZ-a, sadašnja verzija Prostornog plana izgleda kao kretanje putem energetske a ne ekološke države.

Kao što je Svjetska banka navela u svom izvještaju, prerano je da se energetska mjesta nađu u Prostornoj strategiji kada se Nacrt energetske strategije tek našao u javnosti i njeno usvajanje se očekuje kasnije tokom godine.

UNDP je podržao pripremu razvoja strategije malih hidroelektrana u Crnoj Gori. Štaviše, očekujemo da će naš projekat »Reforma politika u sektoru energetike u cilju promovisanja razvoja malih hidroelektrana«, koji finansiraju Globalni fond za zaštitu životne sredine (GEF) i bilateralni donatori (Norveška vlada i Evropska agencija za rekonstrukciju), pružiti podršku Vladi u ostvarivanju cilja - povećanju energetske kapaciteta od 15-20MW u toku realizacije projekta, umjesto do 2015. godine, kako stoji u Strategiji.

U vezi s ovim, kada slušamo pristalice energetske lobije čućemo sljedeću logiku: a) imamo manjak električne energije, b) imamo 70 % neiskorištenih hidropotencijala i, stoga, c) moramo graditi brane da bismo riješili problem.

Po pitanju toga zašto postoji energetske deficit, treba obaviti analizu ključnih pretpostavki, a naša sugestija je da bilo koja predložena strategija energetske razvoja treba da započne detaljnom analizom toga kakve energetske subvencije Crna Gora trenutno daje metalnoj industriji (Željezara Nikšić and KAP), kakva je moguća budućnost ove industrije, kao i da li je ona dio strateške orijentacije za budućnost Crne Gore. Bilo koja strategija koja zanemaruje ovo predstavlja ozbiljan rizik zanemarivanja glavnog strateškog pitanja.

Takođe, država treba da se povinuje međunarodnim obavezama, među kojima su one u okviru Ugovora o energetske zajednici. Ovaj ugovor zahtijeva od države da sprovodi dio *Acquis* u oblasti energetike, kompetitivnosti, životne sredine i obnovljivih izvora. Na primjer, član *Acquis* o kompetitivnosti kaže da "bilo koja pomoć javnih institucija koja utiče, ili prijeti da ima uticaja, na kompetitivnost kroz favorizovanje određenih aktivnosti ili korištenje nekih energetske resursa neće biti u skladu sa pravilnim funkcionisanjem Ugovora".

Sljedeće pitanje je zašto Crna Gora uvozi 1/3 energetske potreba kada Strategija energetske efikasnosti kaže da je moguća ušteda električne energije u svim sektorima u Crnoj Gori, bez značajnijih investicija, procijenjena na oko 13-13.5 %. Na nivou procijenjenih potreba iz 2005. godine, ovo se može preračunati u 1140-1180 GWh (koliko je iznosio deficit 1997. godine) ili oko 40% potrošnje uglja u TA Pljevlja. Godišnji efekat energetske efikasnosti uz cijenu struje od 3,7 centi po kWh bio bi oko 41 milion eura.

Takođe, trenutni komercijalni gubici (uključujući krađu) iznose između 20% i 30% cjelokupnog snabdijevanja. Kad pogledamo nedavne izvještaje u medijima o ovom pitanju postaje jasno da nijesu samo najsiromašniji oni koji EPCG čine ekonomski ranjivom, kao i da je to pitanje koje, ako se riješi, u velikoj mjeri može stabilizovati sadašnju situaciju.

Sada dolazimo do posljednjeg dijela slagalice, novih investicija. Treba da nam bude jasno, čak i ako bi Crna Gora dozvolila privatnom sektoru da gradi drugi blok u Pljevljima, branu, farme vjetrenjača ili neke druge proizvodne kapacitete (nakon svih relevantnih politika i studija uticaja na životnu sredinu koji su rađeni), moramo se suočiti sa činjenicom da oni ne bi imali mogućnost da snabdijevaju energijom tokom apolutnog minimuma od 4 godine – stoga bez šanse da riješi sadašnji energetska problem – a do tada će regionalno energetska tržište uspostaviti tarifu pa bi vlasnici ovih objekata iz privatnog sektora na regionalnom tržištu prodavali po tržišnim cijenama.

Uz to, kakvu korist bi crnogorska država imala od žrtvovanja svog brenda «Divlja ljepota»? To je veliko pitanje. Naravno, treba se okrenuti energetska kapacitetima budućnosti, ali gdje, u kom obimu, za koga i sa kojim kompanijama, sve to u ovoj mješavini politika čini kritične tačke.